

ורכב מאמינים

עלון שבועי מבית בני אמונים

פניני אמונים

פניני אמן ותפלה על הפרשה

להאיר את תבות התפלה בכונה

"צהר תעשה לתבה" (ו טו)

דרש המגיד ממעריף ט"ט:

המתפלל ומוציא את תבות התפלה מפיו ללא כונה נמשל לאדם ההולך בחשכה ומגיש סביבו מבלי לדעת את הדרך אשר ילך בה. לפיכך מורה התורה למתפלל: "צהר תעשה לתבה" - האר את תבות התפלה; אמר אותו בכונה הלב, באפן שתצאנה מפיה כשהן מוארות וברורות, ובכך תהא מבטח שתפלתך תעלה למרומים ותעשה פרות.

המשפיע רבי שמואל אהרן לידר היה מוסיף ואומר, כי החפץ לכוון בתפלתו כדבעי, צריך להזהר שלא לדבר דברים בטלים כלל מעת קומו משנתו עד שיתפלל, כי הדבורים הבטלים הם המבלבלים את המחשבה ומונעים את הכונה. ענין זה אף נרמז בפסוק (תהלים פח ט): "ובבקר תפילתי תקדמך" - מדי בקר יהיו מלות התפלה קודמות לכל דבור.

'תורי' והב' נטעי' אש'ל

להפנים אל תוך התבה

"ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התבה" (א טו)

פרש הבעל שם טוב כי בפסוק זה רמזה התורה לכל יהודי, שבהוציא את תבות התפלה מפיו, עליו לקיים זאת באפן של: "בא אתה וכל ביתך אל התבה" - להכניס את כל כלו - את גופו ואת מחשבתו בתבות התפלה.

כאשר אמר האדמו"ר רבי משה מקוברין מאמר זה למסתופפים בצלו, תהה אחד מהשומעים, הכיצד יכול האדם להכניס את כל כלו לתבה? כה קטנה השיב הרבי על אחר: "אכן, אין דברי אמורים באדם המחזיק את עצמו לגדול יותר מתבות התפלה..."

'בית אהרן' פרשת נצבים; 'אמרות טהורות'

'רוקע הארץ על המים' - מלבד בעת המבול

"בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וארבת השמים נפתחו" (א י)

דרש רבי יהושע בוקסבוים הי"ד אב"ד גאלנטא:

בני דור המבול אחזו באמונה מטעית: כיון שהטבע הבהמי מושך את האדם לחטא, אל לו לאדם

'למען נחדל מעשיך' הברכה

"ויאמר אלקים לנח קח כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם" (י י)

פרש האוהב ישראל מאפטא:

אמרו חכמים (ברכות לה א): "כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - מעל", לפי שלפני הברכה נחשב המאכל כ'הקדש' האסור בהנאה, כפי שנאמר: "לה' הארץ ומלואה" (תהלים כד א), ורק לאחר הברכה נתנת הרשות להנות מהמאכל, כפי שנאמר (שם קטו טו): "והארץ נתן לבני אדם".

אנשי דור המבול שחטאו בגזל, גזלו אף מבוראם בכך שנהנו מהעולם בלי לברכו ולהודות לו, ולפיכך: "מלאה הארץ חמס מפניהם", שהרי גם כשנהנו ממה שהיה שייך להם נחשב להם הדבר לחמס, שהרי לא ברכו והודו על כך תחלה.

רבי דב לאבוביטש רבה של קישורקאש פרש בזאת את הסבה שאנו מזכירים בתפלת געילה דוקא את חטא העשק - 'למען נחדל מעשיך דינו'. פגנתנו בכך להתודות על עוון הנאה מן העולם הזה בלא ברכה, שהוא חטא שרבים מרבים להפסל בו, ולכן רק אותו תקנו חכמים להזכיר בתפלה זו.

'מגיד תהלות'; 'דבובי' תו'

להלחם ביצרו ולפעל כנגד טבעו, אלא עליו ללכת אחר מאווי לבו כבהמה המפעלת אחר דחפים פנימיים ואינה יודעת התגברות מהי.

כיון שמדרכי ה' לשלם לחוטא במדה כנגד מדה' (רא' סנהדרין ק א), ענישו של דור זה היה שטטפו מי המבול והציפו תהומות את הארץ עד שנגמקה כל היקום. שכן עבדה זו שאדמת הארץ נצבת על עמדה רקועה ושטוחה על פני המים מנגדת לחלוטין לכת הטבע, והיא גם תמידי שעליו אנו מודים מדי בוקר בברכת: "רוקע הארץ על המים" (רא' לבוש או"ח מו ב). כאשר בני דור המבול נכנעו לטבעם ולא התגברו למשל ביצורם, אף העולם חזר לנהג כטבעו; המחוסם הנסי שעמד בפני המים הוסר, והללו שטטפו וכסו את כל היקום.

'אור פני יהושע'

לשוב אל התפלה לפני התבה

"ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה ותשב אליו אל התבה כי מים על פני כל הארץ וישלח ידו ויחקה ויבא אתה אליו אל התבה" (ט ח)

דרש המקובל רבי מרדכי אב"ד וילקאטש:

בגלות המרה והאחרונה מתקיים בכנסת ישראל שגמשלה ליונה (רא' ברכות ג ב) הפסוק: "ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה", בשל רב הגזרות הקשות שעוברות עליהם. מתוך כך: "ותשב אליו אל התבה" - מתעוררים הם לשוב בתשובה ולעמוד לפני התבה להתפלל כראוי. כאשר הם עושים כן מתקבלת תשובתם, ומדוע? "כי מים על פני כל הארץ" - לפי שבעת התפלה הם שופכים דמעות פמים, וכיון שאמרו חכמים (ב"מ נט א): "שערי דמעות לא ננעלו", לכן: "וישלח ידו ויחקה" - שולח הקדוש ברוך הוא ידו לקבל את תפלותיהם ברחמים ובכבוד.

'שער המלך' [הוראדנא תקע"ו] שער ג' לר"ה פרק ה

'אפן' - לברכה, פרים' - לקלה

"ויחל נח איש האדמה וישע פרים; וישת מן היין וישכר" (ט כ-כא)

בפרושו לפסוק זה הביא רש"י את דברי חכמים (כ"ד לו א) שפרשו את המילה "ויחל" מלשון 'חלין', והינו שגח "עשה עצמו חלין, שהיה לו לעסק תחלה בנטיעה אחרת". ויש להבין את פשר הגנאי, הלא לכאורה יש מעלה בנטיעת גפן על כל נטיעה אחרת, שהרי על היין מקדשים ומברכים, ולרב מעלתו אף נתקנה עליו ברכה מיחדת?

פרש רבי משה ליב שחר מגדולי ירושלים:

אלו היה נח נוטע גפן אחת, אכן לא היה בכך כל גנאי, ואדרבה היה ראוי לשבח. בפסוק נאמר שגח נטע 'פרים' - דהיינו לא פחות מחמש גפנים (פלאים ד ו), ומשום כך גנהו הכתוב. שאלו היה נוטע את הגפן לברכה, היה עליו להסתפק בנטיעה אחת ולהמשיך מיד בנטיעות אחרות. העבדה שנטע פרים שלם העידה כי עשה זאת רק מפני שהיה להוט אחר היין, וכפי שהתגלה בהמשך כאשר שתה ממנו עד כדי שכרה.

'אמרי חמד'

גם ברכה וגם אמן

כך העיד על עצמו בספר שאלותיו ותשובותיו (פלאר סי' ט' לבני ברכות ק"ש):

"ובשאיני מגיע לסוף הברכה, אני ממחר לסיים ברכתי קודם שיסיים החזן ברכתו, ומכונן אני לענות אמן אחר ברפת החזן".

הרא"ש

ט' בחשוון פ"ח

רבנו אשר בן רבי יחיאל, הידוע בכינוי הרא"ש, נולד באשכנז והיה תלמידו של המהר"ם רוסניצר. בעקבות רדיפות היהודים באשכנז ברח לקפרי בשנת ה"א ס"ג, שם התמנה לרבה של העיר הגדולה טולדו, ושם גם נפטר ונקבר. רבנו אשר חבר כמה ספרים, הידוע והמרכזי שבהם הוא 'פסקי הרא"ש' המסדר בסדר מסכתות התלמוד הבבלי.

עיר טולדו

מחרוזת באורים (א)

חכמים (שבת קט"ב) הבטיחו שכר מפלא ומיחד למקפיד לענות אמן כראוי: 'כל העונה אמן בכל כחו פוחתין לו שיערי גן עדן'. שכר זה דרשו הם מלשון הפתוח (ישעיה כ"ב): "פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמונים" - אל תקרי 'שמר אמונים' אלא 'שואמרים אמן'.

המהרש"א (שם) באר את דרשת חכמים מן הפסוק בשתי דרכים: א. שיש להוסיף אל"ף המלה 'שמר', כביכול נאמר בפסוק: 'שואמר אמונים'. ב. יש לקרוא את הפסוק ככתבו - 'שמר אמונים', ולפרש את המלה 'שמר' מלשון המתנה (ראה רש"י בראשית ל"א), כלומר שיערי גן עדן נפתחים בפני מי שממתין לשמור על ברכה עד סופה, כדי לענות אחריה אמן בהלכה.

דברי הגמרא והבאור גם בארו (גילוף רפה ב) ואלו דבריו: 'כשיצא מעולם הזה אדם שיהיה שומר לענות אמן כראוי, נשמתו עולה ומקוה לפניו: 'פתחו שערים', כמו שהוא היה פותח שער ברכה כל יום קשה 'שומר אמונים'. מדברי האור מתבאר כי שכר פתיחת שיערי גן עדן לעונה אמן נתן בבחינת מדה כנגד מדה: כשם שהעונה אמן פתח שיערי ברכה בענינת אמן, כך יפתחו בפניו שיערי גן עדן בבוז עתה (ראה רבנו בחיי שמות י"ד א).

חכמים מוסיפים ואומרים שאף פושעי ישראל שכבר השליכו לגיהנם, יזאמו לצאת ממנו ולהקנס לגן עדן בשכר ענינת אמן. כך תארו חכמים את שיקרה לעתיד לבא (תנ"א וט"א פ"ק כ): "...ואומר דוד [קדיש של] אגדה לפני הקדוש ברוך הוא, ויוניו הצדיקים יהא שמו גדול מברך לעולם ולעולמי עולמים בגן עדן, ופושעי ישראל עוניו אמן מתוך גיהנם. ואמר להו הקדוש ברוך הוא למלאכים: מי הו הללו שעוניו אמן מתוך גיהנם? אומרים לפניו: רבונו של עולם! הללו פושעי ישראל שאף על פי שהו בגיהנם בעקב [בצרה] גדולה מתחזקים ואומרים לפניו אמן. אומר הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת: פתחו להו גן עדן ויבאו ויזמרו לפני, שגאמר (ישעיה כ"ב): 'פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמונים' - אל תקרי אמונים אלא 'שואמר אמן'.

בפאמרים האורים נביא מחרוזת באורים מגדולי הדורות על מהותו של שכר זה ועל שיכותו המיוחדת לענינת אמן.

אמן פוחתין שיערי גן עדן

המהרש"א (ח"א, שבת קט"ב) דיק מפר שנקטה הגמרא 'פוחתין לו שיערי גן עדן' - בלשון רבים, בשפני העונה אמן נפתחים כל שיערי המדורים הפנימיים בגן עדן, ולא רק שיער המדור המיוחד המגיע לו; על כל המצוות כלן זוכה האדם למדור בגן עדן בהתאם למעשיו, וכפי שאמרו חכמים (שבת קמ"א): "כל צדיק וצדיק נותנים לו מדור לפי כבודו", אולם המקום את מצוות ענינת אמן בכל כחו, ויצא מן הכלל בכה שפניו נפתחים שיערי גן עדן המדורים בגן עדן - אף אלו שלפי דרגתו לא היה זכאי להם.

אמן פוחתין שיערים גם לחוטאים

את הפסוק (שה"ש ד ט"א): "בחושי השני שפתתך ומדברך נאווה", דרשו חכמים (מד"ש אגדת בראשית ע"ט): "המדבר שבכס נאה לפני... ואיזה הוא המדבר? אלו עם הארץ שאינם יודעים לא לקרות ולא לשנות ולא לדרש, מפדור שאינו מגדל פרות, והו נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומברכים 'ברוך יוצר המאורות, ומחיה מתים' - שהוא ברא ומחיה מתים, והו עונים אמן, ואומרים: מאמינים אנו שהוא מחיה מתים והוא שברא את העולם. אפלו אין בגן עדן אלא שכר אמן זה, ד"ס".

מהר"ש לניאדו 'בעל הפלים' באר כי לכך פנו חכמים באומרים: "כל העונה אמן בכל כחו פוחתין לו שיערי גן עדן". "כל העונה אמן" - תהא דרגתו אשר תהא, אפלו אם אין לו אלא זכות ענינת אמן בכל כחו בלבד, זיכה שיערו בפניו שיערי גן עדן. כמו כן יש לדרש זאת מלשון הפסוק: "גוי צדיק", רמי לכך שגם מי שנהג כ"גו" בכל הליכותיו, ואין הוא 'צדיק' אלא בענינת אמן, פוחתין בפניו שיערי גן עדן (קלי פ"י ישעיה כ"ב).

רבי יצחק שרים, מחכמי ארם צובה, הוסיף כי אף הפסוקים באיוב (לג כ"ד) רומזים לכך: "אם יש עלי מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם שרואי; ויחננו ויאמר פדעוהו מידת שחת". מלאך בגימטריה 'אמן' - אפלו אם יש לאדם זכות ענינת אמן בלבד, כדאית איה זכות זו כדי להוציאו זכאי מבית דין של מעלה ולפדותו מידת שחת (לקוים) מפד"ס ח"א ערך אמן אות ב).

מקדימים לפתח שיערי גן עדן

ה'ן איש ח' הסביר כך את טיבה של הבטחת 'פוחתין לו שיערי גן עדן': המקדים את מצוות התורה ומתוך כך זכאי לגן עדן, אין שיערי גן עדן נפתחים לפניו עד הגיעו אליהם. לעומת זאת העונה אמן בכל כחו, זוכה שיערי גן עדן שפוחתין נשמתו מגופו, וראה את שיערי גן עדן פוחתים למקדמת, ובכך נחסכת ממנה החרדה מפני 'להת חרוב המתהפכת' הנמצאת מחוץ לשער גן עדן. פתחה (בראשית ג' כ"ד): "וישכבו מקדש וגן עדן את הכרבים ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים" (ו' יהודיעו שבת שם).

תפלה שהתקבלה בלי רביעי

הספור שלפנינו נשמע מפי בעל המעשה, אברך יקר שחלה בקורונה, לא עליו, בנה הראשון. כשהעולם כלו היה אחוז הלק ונתהמה לנכח הירוס החדש והבלתי מפר שחולל שמות בכל מדינה ועיר. הירוס החדש שהתאפן בהדבקה מהירה, תסמינים קשים והדרדרות מפתיעה היה בלתי מפר בעליל למערכת הרפואית, וגם הטפול בו היה בעל אפי נסיוני בהתאם.

בימים הראשונים לאחר שמידינו נדבק בקורונה, עדין היו תסמיני קלים, קרי: העדר חוש טעם וריח, חם ומעט קשיי נשימה. הוא הסתובב בבית כהרגלו חלוש מעט וצפה לסיים ימי הבידוד הפזי שנכפו עליו.

ההדרדרות היתה מהירה. לקראת סוף השבוע הראשון להדבקתו החל לפתע לחוש בקשיי נשימה, ותוך כמה שעות חש שהחמצן בגופו הולך ואול. את התחושה הקשות שלתוהו קשה לתאר במילים. הוא שכב במטה ונלחם על כל נשימה, פשוטו כמשמעו, וכאשר הגיעו מים עד נפש בקש מבני ביתו להזמין אמבולנס בדחיפות. וכן מתאר בעל המעשה:

כאשר הגיעו כחות ההצלה לביתי הייתי במצב של כמעט חנק. בתקופה הקצרה שחלפה מאז החל הירוס להתפשט בעולם כבר הספקתי לשמור לא מעט כשורים קשים על אודותי. וזאת... הייתי בטוח שגם אני הולך להיות אחד מאותם ספורים... נתקפתי בחדות מות, ענדה שרק דדורה את מצבי. חברתי למד-סטורציה וכצפתי המדד היה נמוך ביותר. חיש מהר הלבשתי במסכת חמצן והוסתתי לבית החולים.

כבר בדרך לבית החולים חשתי חלילה. החמצן שחדר לראותי חק על ידי את הנשימה, ובד בבד הוריד לי את מפלס הדרדה.

לא אאריך בתאור מסע תלאותי עד לאשפוז המיחל. כיצד נאלץ נהג האמבולנס לנדד מבית חולים אחד למשנהו עד שנמצא לי מקום בבית חולים הפתוחים לחק מעיר מגורי. העמס היה גדול מיכלת הקבלת של בית החולים וצוות המחלקה, והחולים לא יכלו לאמבולנס ליחס אנושי. כך, גם לאחר שסוף סוף פרק האמבולנס את מטעניו האנושי - קרי אנכי - טרם תמה סאת תלאותי. במשך שעות שכבתי בחדר המיון עד שמישהו התפנה להעביר אותי למחלקת קורונה.

לאחר השעות הארוכות שבהן הייתי מחבר לחמצן, סבכתי לזמן כי מצבי הוטב וכי בתוך יום או יומים אוכל לשוב לביתי, ובדאי שלא חלמתי לרגע כי הסיט הגדול עודדו לפני.

כמאמר חכמים (אבות ב ה): "במקום שאין אנשים השתדל להיות איש", את הזמן המיותר שהיה לי נצלתי לנשיית חפס עם יתר המאשפים במחלקה העמוסה על ההתפעל. באופוזם שהיו מרתקים למטתם, חלקם במצב קשה ביותר, מבלי שאיש יקדיש להם ולו מבט קל. סיעתי בהגשת מזון, בהדוק מסכות חמצן ששמיטו, בתעלות בין החולה לצוות, ולמקרה הצער גם במירת קריאת שמע ודתי עם לא מעט חולים שהרופאים יעזרו להרדמם, והיו מצדדים חששו ובצדק פן לא יתעוררו מההרדמה, ורמנא ליצלו.

במשך כל אותו היום הייתי מלא ספוק של עשייה. התקפתי במצבם הקשה של חברי למחלקה, ובשל כך לא שמתי לב כלל למצבי האישי. רק בלילה משאך נשכבתי על משת בהרצל, ומש ועד החלתי שוב לחוש בקשיי נשימה. נזכרתי כי אינני איש צוות אלא מאשפו מן המניין...

קשיי הנשימה הלכו והתגברו וזמן רב לקח עד שאחד מאנשי הצוות התפנה לחבר אותי בשנית לחמצן. אלא שפגוד לאתמול, הפעם לא שפר החמצן את מצבי כמצפה. המשיכתי לחרור ולהשתמק. המלחמה על כל נשימה התישה אותי לחלוטין עד כי בקשיי הצלחתי להוציא הגה מפי. יחלתי להרדם אולם לא הצלחתי באמצע הלילה בזק אותי רופא, וזה המליץ מיד להרדים אותי ולחבר אותי למכונת הנשימה.

הגוף זקוק לכל פסת אנרגיה כדי להלחם על הנשימה, הסביר לי הרופא את שכבר ידעתי, 'ההרדמה והנשימה תסייענה לך לרכז את כל הכוחות כדי לנצח בקרב על חיים'. א"תאג, אמה צעיר ובעזרת ה' מצא מזה, הוא נסה להרגיעני, אולם אני התנגדתי בתוקף. באפיסת כוחותי הצלחתי לבטא את התנגדותי התוקפנית בנגנון אצבע קל לימין ולשמאל.

הרופא נסה לשכנע אותי בכה וזכה, אולם אני סרבתי לישמע, ולמען האמת, לפי תפיסתי באותו זמן היתה לי סבה טובה להתנגד; במתקפה הקצרה שבה הייתי מאשפו ראיתי בעיני פמה וכמה אנשים שבבקר היו

ערכיים ושוחחו אתי על דא ועל הא, ושעות ספורות לאחר שהרדמו נדם לבס. היו גם רבים שהחלימו, אולם לפי התלחשות הרופאים הבנתי כי יש לי סבה טובה לחשש מהרגוע מכל.

נתן לך הדמנות עד מחר בבקר, נכנע הרופא, בזמן הזה תשתדל שלא להתאמץ ולו מעט. אל תשפח להתפלל, אולם תעשה זאת בלבך, מבלי להוציא מלה מפפה, ומי יודע, אולי יתרחש לך נס...

את המלצתו זו של הרופא לא היה לי כל בעיה לקיים... גם כך הייתי חסר כח לחלוטין. כחוקיהו המלך בשעתו הסבתי פני אל הקיר, פרצתי בככי סוער, וזעקת שקטה בקעה ממעמקי לבי הישר אל פסא הכבוד. במשך דקות ארוכות נשאתי את תפילתי בלבי, ולפתע, כמו מתוך חלום שמעתי את עצמי זועק בפי משפט אחד בלבד: 'אמא, אמא, מקר יום רביעי, תעשי הכל כדי שלא ירדמוני...'